

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р **Стоян Валентинов Николов**, Военна академия „Георги Стойков Раковски“, член на научното жури съгласно Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД 38-428/15.07.2022 г.

за дисертационния труд на **Боян Иванов Жеков**, редовен докторант по професионално направление 2.2. История и археология, докторска програма „История на България“ – Съвременна българска история към катедра „История на България“ – Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, с научен ръководител проф. д-р Веселин Янчев на тема: Съветизацията на българската армия 1944 – 1948 г.

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, в област на висше образование „Хуманитарни науки“, професионално направление 2.2. История и археология (История на България – Съвременна българска история)

Дисертационният труд на Боян Жеков представлява първо по рода си цялостно изследване върху някои аспекти от настъпилата кардинална промяна в българската армия в периода от 1944 г. до 1948 г. Значимостта на темата е във от съмнение от гледна точка на историческата наука, която постепенно запълва „белите петна“, свързани с тази тематика и безспорно надгражда над достиженията от предходни десетилетия, като проучванията в тази насока до този момент не са позволили да се създаде детайлна картина за части от този етап в развитието на един от стожерите на българската държавност. Тази констатация се потвърждава и от факта, че до момента липсва специализирано монографично изследване върху тези важни аспекти от промените в българската армия след 1944 г. и настоящата дисертация определено е принос в изучаването им.

Сложността на темата е свързана с нуждата от „нов прочит“ и критичен анализ на историческите събития в България през 1944 – 1948 г., включително и поради наложените и все още използвани определени идеологически постулати в предходни исторически проучвания и в спомени на участници. Обективна трудност за изследователя е и

разпръснатата информация в разнородни архивохранилища, което налага и обективно по-голям времеви период за проучвателна дейност относно малко известни и неизвестни документи в български и чужди архиви. При това част от документите в българските архиви в предходните десетилетия не бяха достъпни, което налага преглеждането, анализирането и въвеждането в научен оборот на голям обем от тези документи. Вероятно това е и причината докторантът да продължи с научните си дирения близо 9 години от началото на 2014 г. до 2022 г. Съответно темата на дисертационния труд, която първоначално обхваща периода до 1956 г. претърпява промяна в хронологичния обхват през 2016 г., като горната граница е фиксирана до 1948 г., като Боян Жеков в дисертацията си определя този период като първи етап от съветизацията на българската армия (с. 3).

Основната задача, която докторантът си поставя, е да разгледа два от четирите аспекта от процеса на съветизация на българската армия за периода от 1944 г. до 1948 г., като дава своята обосновка защо не разглежда военотехническото развитие и пропагандната дейност, изследвани от множество други автори, а фокусира своите проучвания върху ролята на съветския фактор за развитието на българската армия от 1944 г. до 1948 г. и върху прочистването на офицерството и създаването на команден състав, верен на Българската работническа партия (комунисти). Хронологическите граници са логични и аргументирани, а сред приложените изследователски методи са анализ, синтез, сравнение и обобщение.

Дисертационният труд се състои от увод, четири глави, заключение и списък с използваните източници (архиви, публикувани документи, спомени, дневници, мемоари, вестници, стенографски дневници, монографии, студии и статии, непубликувани дисертации, публицистика и енциклопедични справочници) в обем 302 номерирани страници, а преди тях, като неномерирани страници са заглавната страница, съдържанието и списък на използвани съкращения или използвани съкращения, като общо включва 308 страници. Структурата и оформлението за мен са в голяма степен приемливи. Още заглавната страница е в друг шрифт и с повтаряща се еднотипна правописна грешка при поставянето на кавички, като подобни и други грешки са налични и другаде в текста. Поне при първо изписване в текста от асистент във Военна академия „Георги Стойков Раковски“ би следвало генералите да бъдат посочвани съответно с конкретното висше офицерско звание, например генерал-майор или генерал-лейтенант, както и точните наименования на войсковите единици. Уводът съдържа обособени части, еднотипни с тези в изложението,

които обаче не са посочени в съдържанието. Не забелязах в текста изказване на благодарност поне към един колега – историк или архивист, които са му оказвали помощ и съдействие, но може би авторът оставя това за последващото издаване на дисертацията като книга на базата на дисертационен труд. Първата глава от изложението не е съобразена с хронологическия подход, като реално има въвеждащ характер, излизащ извън времевата рамка, като обхваща периода от 1941 до 1944 г. и е по-логично бъде обособена като въведение.

Последващите три глави от изложението имат приносен характер и в резултат на задълбоченото изследване пред читателя се разгръща една мащабна реконструкция на съветизацията на българската армия през 1944 – 1948 г., като стилът на изложението е строго академичен, въпреки някои архаизми и спорни словесни конструкции. Изводите, които авторът прави към всяка от главите, а и в заключението на дисертацията, са задълбочени и аргументирани и са доказателство за аналитичните му умения. Трябва да се отбележат детайлните научен апарат и библиография, като научният апарат започва от номер едно във всяка част – увод, четири глави от изложението и заключението, което вероятно е част от специфичен подход на автора, включващ и масовото позоваване на публикувани документи на български език с номер на документа, но не и със съответната или съответните страница, или страници. Той е избрал и вариант за посочване на първото име на авторите с инициал, както и без посочване на издателство. В заключението синтезирано са обобщени основните изводи на изследването. Разработената тема запълва неизследвана досега тема в българската историография и ще допринесе за познанието относно все още слабо проучени аспекти в българската военна история.

Сред безспорните достойнства на дисертационния труд е сериозната изворова база, върху която е изграден. Но поради съществуващата нормативна база дали следва да отнася към „Архиви“, и то към „Централни архиви“, използваните колекции от Академична библиотека на Военна академия „Георги Стойков Раковски“ и съответно в „Регионални архиви“ конкретни спомени, съхранявани в Регионален исторически музей – Видин? Впечатляващ е броят на фондовете – близо 50, които докторантът е проучил в Държавния военноисторически архив – гр. Велико Търново, като за Централния държавен архив на Република България числото ползвани фондове и спомени е 60. Към тях трябва да се прибавят и 6 фонда от общо 3 централни архива – на Комисията за разкриване на

документите и за обявяване на принадлежност на български граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия, Дипломатическия архив на Министерство на външните работи и Научния архив на Българската академия на науките, както и фондове от множество регионални архиви. Боян Жеков е използвал и 3 руски архива, както и 4 английски и американски архива, което подпомага неговия задълбочен анализ в изследването. Изключителни по количество са и числата на ползваните публикувани документи – около 50, спомени, дневници и мемоари – над 60. Единадесет са теченията на вестници от различни периоди, от които докторантът е открил материали за своето изследване, а от научната литература монографичните изследвания наброяват над 200 заглавия на български, руски, румънски, немски и английски език, а студиите и статиите на български, руски и английски – над 140. Самото издирване и въвеждане в научно обръщение на подобен обем документи и литература представлява сериозен научен принос.

Анализът на тази богата изворова и библиографска база е друг принос на Боян Жеков, тъй като е извършен професионално, обективно, със сериозно познаване както на конкретните факти, касаещи налагането на съветското влияние в българската армия, въпреки забележимото хиперболизиране на качествата и ролята на генерал Дамян Велчев, на когото са посветени значителни части от изложението и заключението.

Сред научните приноси на докторанта са и детайлното проследяване на ролята на СССР в развитието на българската армия и детайлното описание на процесът на промени в офицерският корпус в периода 1944 – 1948 г.

Докторантът изпълнява условията на чл. 6, ал. 3 от „Закон за развитие на академичния състав в Република България“ (ЗРАСРБ), като дисертационният му труд съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в науката, както и показва, че притежава задълбочени теоретични знания по съответната научна специалност и способности за самостоятелни научни изследвания. Боян Жеков има посочени три научни публикации по темата на дисертацията, като така той отговаря на предвидените в ЗРАСБ минимални национални изисквания за образователната и научна степен „доктор“, но има и други научни публикации, както и участия с доклади в национални и международни научни конференции, включително в чужбина.

Дисертационният труд има оригинален характер и не съм забелязал да съдържа елементи на плагиатство. Докторантът е положил необходимите докторантски минимума

през 2015 г. Авторефератът, включващ 25 страници, представен от Боян Жеков, съответства на изискванията и отразява дословно и коректно основните моменти от дисертацията, с изключение на посочването на увода като въведение (с. 2).

В заключение бих искал да подчертая още веднъж, че дисертационният труд на Боян Жеков отговаря на критериите за сериозно научно изследване. Налице е едно оригинално произведение с отчетливо изразени авторски тези и стилистика, което изпълнява поставените цели и задачи и съдържа редица приносни моменти, слабо засегнати в съществуващата българска историография, което следва да се издаде като книга на базата на дисертационен труд след известни корекции. Моята оценка за него е положителна и затова ще гласувам на докторанта да се присъди образователната и научна степен „доктор“.

София, 17 август 2022 г.

Автор на становище: доц. д-р Стоян Николов